

Ozana Ursić*

E-mail: ozana@clinica.hr

Vedran Kasap**

E-mail: vedran@clinica.hr

Clinica Studio

Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studij dizajna

Kuća od 5 dolori **Interpretacijski centar Mario J. Puratić**

Sažetak

Tekst donosi opis procesa stvaranja interpretacijskog centra *Kuća od 5 dolori* od pripreme sadržaja do realizacije iz perspektive dizajna, ali dizajna koji nije isključivo fokusiran na svoju vizualnu pojavnost, već promišlja integralno korisničko iskustvo posjetitelja. Primjerom procesa stvaranja *Kuće od 5 dolori*, opisujemo ključne faze procesa te predstavljamo smjernice i preporuke budućim inicijatorima sličnih projekata.

Ključne riječi: dizajn, dizajn iskustva, interpretacijski centar, Mario Puratić, Purić Power Block, Brač

1. Uvod

Interpretacijski centar *Kuća od 5 dolori* posvećen je bračkom izumitelju Mariju Puratiću rođenom u Sumartinu, ali i brojnim bračkim velikanima svjetskog ribarstva, kako bi se očuvala kolektivna memorija o vremenima i vještini koja je prehranjivala otočke obitelji kako nekad, tako i danas. Centar je zamišljen kao mjesto prihvata posjetitelja, s naglaskom na prezentaciju značaja Puratićevih izuma za ribarstvo na svjetskoj razini.

2. Inicijativa

Općina Selca, u čijem je administrativnom sklopu i Sumartin, inicirala je izradu idejnog projekta interpretacijskog centra u sklopu FLAG natječaja „Očuvanje,

* Diplomirana dizajnerica, Clinica studio

** Profesor umjetnosti, docent na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu - studij dizajna

valorizacija i promicanje materijalne i nematerijalne lokalne baštine temeljene na ribarstvu, maloj brodogradnji, marikulturi i životu uz more i na moru“, sufinanciran iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo. Ukupna vrijednost investicije je 456.678,49 eura od čega 388.176,72 eura iznosi potpora EU, a 68.501,77 eura iznose sredstva Republike Hrvatske.

U projekt se krenulo rekonstrukcijom građevine u vlasništvu općine Selca, koja se nalazi na sumartinskoj rivi nedaleko rodne kuće Marija Puratića. S obzirom na to da rodna kuća Marija Puratića nije mogla biti predmet investicije uslijed neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, odabrana je alternativna lokacija interpretacijskog centra koja izravno korelira s ribarskom lukom.

3. Metodologija

U fazi razrade idejne muzeološke koncepcije, potrebna je suradnja multidisciplinarnog tima. Stručnjaci iz različitih područja, ovisno o temi interpretacije, muzeolozi, kustosi, projektanti, dizajneri, programeri, umjetnici, tekstopisci i sl. zajedničkom suradnjom kreiraju scenarij posjetiteljskog iskustva kroz narativ i medije prezentacije. Ključno je postaviti realne okvire u odnosu na vremenske rokove, budžet, prostorna ograničenja, temu, ali i kasnije upravljanje centrom. U ovom konkretnom slučaju, vremenska ograničenja koja su postavljena za izradu idejne koncepcije, uvjetovana natječajnim rokovima za sufinanciranje, diktirala su i nešto drugačiji proces rada od uobičajenog. Izazovi ovakvih projekata, koji su vrlo čest slučaj, uglavnom su vezani uz redosljed pripreme faze projekta. Tako je i u ovom slučaju projektni zadatak interpretacijskog plana i likovnog postava bio predefiniран već izrađenim arhitektonskim projektom rekonstrukcije, pa se sadržaj prilagođavao gotovom rješenju prostora, što bi u idealnom scenariju trebao biti obrnuti postupak.

Paralelno s arhitektonsko-građevinskom rekonstrukcijom ranije spomenute građevine, krenulo se u izradu idejnog rješenja izložbenog postava. Inicijativom načelnika Općine Selca Ivana Marijančevića i direktorice TZ Općine Selca Nikoline Tonšić, prikupljeni su dostupni arhivski materijali od mještana i živuće rodbine Marija Puratića, koji su bili polazišna točka za razradu interpretacijskog plana. Autori idejnog rješenja stalne izložbe su Ozana Ursić, Vedran Kasap i Vanja Cuculić, dok su kao stručni suradnici za razvoj sadržaja na projektu sudjelovali dr. sc. Jakov Karmelić i dr. sc. Robert Mohović s Pomorskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Veliku pomoć u razvoju interpretacijskog plana pružila je i Ida Jakšić, muzejska savjetnica Etnografskog muzeja u Splitu, prvenstveno svojim ranije objavljenim znanstvenim člankom *Mario Puratić - od bračkog ribara do američkog izumitelja*, a kasnije i ustupanjem materijala i kontakata iz vlastite istraživačke arhive.

4. Načela dizajna korisničkog iskustva

Kvaliteta interpretacijskih prostora temelji se na kvaliteti prikupljenog, istraženog, strukturiranog i dokumentiranog sadržaja prezentiranog primjerenim jezikom i medijima prilagođenim ciljanoj publici. Planiranje strukture sadržaja temelji se na publici kojoj se obraćamo, iz čega proizlazi definiranje tona komunikacije te uspostavljanje arhitekture informacija. *Godine 2015. Microsoft je otkrio da je ljudska pažnja pala na prosječno samo osam sekundi (manje od pažnje zlatne ribice)...Kako onda stvarni muzeji mogu privući pažnju posjetitelja te proširiti i sačuvati svoju publiku?*¹

Unatoč svojem izuzetnom značaju, Puratićev izum poznat je tek uskom krugu specijaliziranih korisnika. Pri interpretaciji takvih tema, dizajn korisničkog iskustva u interpretacijskim centrima i muzejima mora zadovoljiti raznolika očekivanja posjetitelja te im osigurati osjećaj razumijevanja i uključenosti, neovisno o njihovim fizičkim predispozicijama, predznanju, dobi, obrazovanju ili informatičkoj pismenosti. Edukativan i motivirajući ton slojevite komunikacije, apostrofiranih dozom humora, ima ulogu poticanja znatiželje i zadržavanja pažnje publike tijekom cjelokupnog posjeta.

Optimiziranje količine sadržaja, ali i dojma posjetitelja o količini sadržaja, igra važnu ulogu u korisničkom iskustvu. Osjećaj prezasićenosti interpretacijskog prostora sadržajem demotivira posjetitelja i stvara dojam nesavladivosti prezentirane teme. Iz tog razloga je postizanje dobrog omjera prezentiranog sadržaja, postepenost u njegovoj vizualnoj dostupnosti, raznovrsnosti osjetilnih podražaja i optimizacija u razinama angažiranosti posjetitelja presudna za kvalitetan prijenos informacija.

Odabir medija igra važnu ulogu u strukturiranju prezentacijskog sadržaja. Možemo ih podijeliti na dva tipa prezentacije sadržaja: analogni i digitalni. Oba tipa mogu imati svoje statične i pokretne inačice. U statične, analogne vrste ubrajamo tekstove, ilustracije, fotografije i strip, aplicirane na fizičku površinu poput papira, naljepnice ili drugih statičnih materijala koji se ne napajaju električnom energijom. Prednost ovog tipa medija je neovisnost o vanjskim faktorima, poput nestanka električne energije, i mogućnost usvajanja sadržaja u većem broju situacija. Nedostatak ovog tipa medija je kompleksnija višestapna produkcija izmjene sadržaja. Isti sadržaji se mogu aplicirati i na digitalne uređaje tj. ekrane, čime dobivamo statične digitalne medije interpretacije. Njihova prednost je jednostavnija izmjena, redukcija ili nadopuna sadržaja, ali ovisi o električnoj energiji, bez koje je tako prezentiran sadržaj nedostupan korisnicima. Digitalna statična prezentacija sadržaja ne omogućava viši nivo interakcije, jer posjetitelji ne mogu svojom radnjom utjecati na prikazani sadržaj.

Pokretni analogni mediji pogone se isključivo mehaničkim putem, i zahtijevaju od posjetitelja određenu aktivnost pri usvajanju sadržaja. On u sebi može imati

¹ As Attention Spans dwindle, How Does a Museum Capture New Audiences?
<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-how-3-museums-are-growing-and-diversifying-their-audiences>

integrirani statični analogni sadržaj koji se mijenja fizičkom interakcijom posjetitelja i objekta. Pokretni analogni medij može funkcionirati i bez statičnog analognog sadržaja. Ovaj tip medija se vrlo često primjenjuje kod simulacije ili repliciranja pokreta i radnji važnih za bolje razumijevanje željenog sadržaja. Prednost ovog tipa medija je što je fokus posjetitelja pri usvajanju sadržaja na vrlo visokoj razini i što medij osigurava „ekskluzivnost prostora”. Drugim riječima, ovako prezentiran sadržaj može se usvajati isključivo boravkom na samoj lokaciji. Nedostatak je kompleksnost dizajna i produkcije samog objekta i osjetljivost na vandalizam i održavanje.

Digitalni interaktivni sadržaji najčešće se nalaze na ekranima osjetljivim na dodir i omogućavaju različite razine interakcija s posjetiteljima, kao i prikaz opsežnijeg ili kompleksnijeg sadržaja. Razina interakcije može biti:

- nepostojeća - ako je riječ o video-zapisu ili animaciji koja se reproducira u ponavljajućim ciklusima, bez obzira na radnju posjetitelja,
- minimalna - ukoliko se radi o sadržaju koji posjetitelj može pokrenuti i do neke razine upravljati njime,
- visoka - ukoliko posjetitelj pomoću digitalnog korisničkog sučelja upravlja sadržajem.

Kombinirani analogni-digitalni interaktivni medij pripada najvišem razredu uključivosti posjetitelja, jer zaokuplja njegovu pažnju koristeći multisenzorske podražaje - vizualne, auditivne i taktilne. Takvim medijem korisniku se može prenijeti najveći broj najsloženijih informacija, ali on zahtijeva i najvišu razinu dizajnerskih znanja i vještina te vrlo često podrazumijeva interdisciplinarni tim projektanata i stručnjaka.

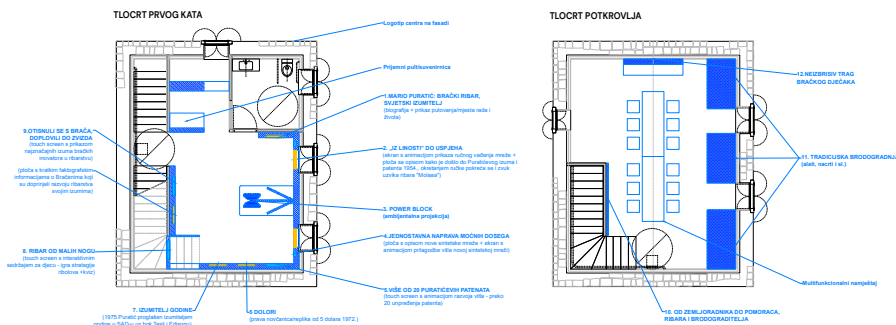
5. Primjena načela dizajna na Kući od 5 dolori

U *Kući od 5 dolori* korišteni su svi spomenuti tipovi medija, različito zastupljeni prema kompleksnosti i hijerarhiji sadržaja. Naglasak je prvenstveno na mehaničkoj interakciji, kojom posjetitelji okretanjem kolotura otkrivaju sadržaj. Povezivanjem mehanike otkrivanja sadržaja s mehanikom dominantnom u temi, identitetski se podcrtava karakter izložbe putem korisničkog iskustva. Dijelovi tekstualnih sadržaja otkrivaju se dizanjem i spuštanjem ploča unutar zidnih obloga, čime se vizualno rasterećuje prostor, korisnika motivira na istraživanje i razotkrivanje, a inspiracija proizlazi upravo iz filozofije Marija Puratića: Trebalo je iznaći načina „da ta mriža dolazi odozgora, a ne odozdala”.² Prostor se oblikovno naslanja na estetiku karakterističnu za brodove u apstrahiranom obliku, pa se daju naznake brodskih okana, konopa i kolotura.

² Jakšić, Ida: „Mario Puratić, od bračkog ribara do američkog izumitelja“, izvorni znanstveni članak UDK 639.2+001.895 <https://hrcak.srce.hr/file/203133>

Slika 1. Shematski prikaz modela interpretacijskog panela

Slika 2. Tlocrt interpretacijskog centra „Kuća od 5 dolori“

Centar se prostire na dvije etaže, ukupne površine približno 87m². S obzirom na zadatosti prostora, odabran je linearni interpretacijski plan, kojim se kronološki opisuje životni put Marija Puratića.

Prva etaža centra sastoji se od prijemnog dijela predviđenog za prodaju ulaznica i suvenira, sanitarnog čvora te izložbenog prostora. Multifunkcionalni prostor interpretacije na drugoj etaži u potkrovlju objekta omogućava organizaciju različitih aktivnosti poput radionica, predavanja i povremenih izložbi. Posjetitelji se u prvom dijelu upoznaju sa životnom pričom Marija Puratića. Narativ započinje biografskom pričom o odrastanju i razlozima njegovog odlaska u Sjedinjene Američke Države. Slijedi ju animirani video, koji se aktivira okretanjem kolotura, a koji prikazuje

Slika 3. Originalni primjerak izuma Power Blocka u središtu postava

kontekst životnih uvjeta koji su ga motivirali na osmišljavanje izuma. U središnjem dijelu prostorije postavljen je originalni primjerak Power Blocka, donacija obitelji Aničić, koji je sastavni dio scenografije, ali i najistaknutiji izložak unutar prostora, preko kojega se projiciraju ambijentalni kadrovi mora. Nastavak interpretacije opisuje trnovit put od ideje do službenog patentiranja i proizvodnje Power Blocka koji se danas slikovito, zbog svog ekonomskog značaja, uspoređuje s izumom struje. Činjenica da Puratić nije stao na izumu plivaričarskog kolotura, već ga je nastavio usavršavati, interpretira se putem interaktivnog digitalnog izložka, koji posjetiteljima omogućava sekvencijalni pregled više od 20 njegovih patenata, uglavnom ribolovnih pomagala.

Vrhunac priče o Marijevom svjetskom uspjehu prezentiran je brojnim priznanjima, od kojih je najznačajnije proglašenje za izumitelja godine, koje mu je 1975. uručilo Američko Udruženje vlasnika intelektualne imovine (IPO, *Intellectual Property Owners*) na svečanosti na kojoj je Nikola Tesla uvršten u „Zadužbinu časti”.

Istaknuti dio ove teme prezentiran je originalnim primjerkom novčanice koju posjetitelji mogu obostrano razgledati izbliza. Ovaj izložak bio je i inspiracija za naziv centra, jer je Puratićev Power Block slijedom mišljenja UN-ove Organizacije za hranu i poljoprivredu „*ključan izum koji je više nego ijedan drugi unaprijedio mehanizaciju ribolovnim mrežama*”³ potaknuo Narodnu banku Kanade, ribarske velesile, da pusti u optjecaj novčanicu u vrijednosti od 5 dolara, koja na poledini nosi sliku ribarskog broda s Puratićevim plivaričarskim koloturom. Naziv centra „KUĆA OD 5 DOLORI”

³ <https://www.fao.org/fishery/en/equipment/powerblock/en>

Kuća od dolori

INTERPRETACIJSKI CENTAR

MARIO J. PURATIĆ

Slika 4. Vizualni identitet interpretacijskog centra

Slika 5. Dio postava posvećen bračkim velikanima ribarstva

posjetitelje koji nisu upoznati s likom i djelom Marija Puratića intrigira duhovitom igrom značenja, potiče ih da uđu u centar propitujući kakva to kuća vrijedi 5 dolara, i pri posjetu saznaju kako je jedan stanovnik malog Sumartina ostao zapisan u svjetsku povijest.

U kutu prostorije, u niši stubišta, smješten je digitalni interaktivni izložak za najmlađe, „Ribar od malih nogu”, s edukativnim igrama o ribolovu te flori i fauni podmorja.

Dio interpretacije posvećen je i nekim drugim velikanima otoka Brača koji su sudjelovali u revolucionarnim promjenama svjetskog ribarstva, poput Ante Viličića, Ante Nižetića i Nikole Bezmalinovića (Nick Bez ili Big Bez), koji zasigurno zavrjeđuje i značajniji spomen u budućem razvoju kulturne ponude općine Selca.

Slika 6. Potkrovlje interpretacijskog centra

Potkrovlje centra u obodnom dijelu interpretira tradicionalnu brodograditeljsku baštinu Sumartina kroz prezentaciju kalafatskog alata, koju je donirala obitelj Zelanović. U središnjem dijelu prikazuje se dokumentarni film o životu Marija Puratića, s kazivačima koji su članovi njegove obitelji te donosi intimniji prikaz Puratića, koji se uvijek rado vraćao rodnom Sumartinu. Prostor potkrovlja opremljen je modularnim namještajem, koji omogućava različite scenarije korištenja prostora.

Cilj je ove male, ali značajne prezentacije, očuvati spomen na Marija Puratića te inspirirati posjetitelje na važnost stvaranja vlastitih ideja i poticati na inicijative koje mogu promijeniti svijet.

6. Planirane aktivnosti centra i izazovi u njihovu provođenju

Aktivnosti centra uključuju organizaciju i provedbu edukativnih programa, radionica i predavanja te postavljanje povremenih izložbi koje promoviraju ribarsku baštinu.

Pokrenuta je suradnja s obrazovnim ustanovama, udrugama i lokalnom zajednicom te se priprema organizacija raznih tematskih događanja i manifestacija, kao i sudjelovanje na srodnim događanjima. Planiran je razvoj i distribucija edukativnih i promotivnih materijala te organizacija vođenih obilazaka za posjetitelje.

Kuća od 5 dolori zapošljava jednu osobu na radnom mjestu voditelja/ice interpretacijskog centra, a djeluje pod upravljanjem Turističke zajednice Općine Selca. Kao javna turistička infrastruktura, rad centra bit će usmjeren na očuvanje, interpretaciju i promociju ribarske baštine, ali i na ukupno unaprjeđenje kulturno-

turističke ponude Općine Selca.

Financiranje centra osigurava se sredstvima Općine Selca i Turističke zajednice Općine Selca, međutim dugoročno se očekuju određeni izazovi osiguravanja sredstava za razvoj programa.

Isto tako, rad na privlačenju posjetitelja tijekom cijele godine zahtijevat će učinkovite marketinške strategije i alate. Kako bi se doskočilo navedenim izazovima, potrebno je strateško planiranje, uz suradnju s relevantnim institucijama i partnerima.

Cilj *Kuća od 5 dolori* je postati mjesto očuvanja lokalne baštine s vizijom razvoja i mjesto koje će povezivati lokalnu zajednicu, posjetitelje i znanstvenike iz područja maritimne baštine.

7. Zaključak

Muzeji i kulturne institucije sve više prepoznaju važnost angažiranja dizajnera i otvorenosti ka suvremenim medijima interpretacije u svrhu podizanja atraktivnosti sadržaja. Iskustvo prostornog doživljaja uvijek će biti nezamjenjivo, i stoga je potrebno promišljati o narativu i medijima interpretacije kao o integralnoj cjelini. Unatoč težnji za uvođenjem suvremenih medija i tehnologije, treba osvijestiti kako ih koristiti vješto i s razumijevanjem, a da se pretjeranom zasićenošću ne postigne suprotan efekt. Uključenost korisnika moguće je postići kroz različite razine interakcija, koje moraju biti promišljene i podređene sadržaju, kako bi rezultirale pozitivnim dojmovima.

Literatura

As Attention Spans Dwindle, How Does a Museum Capture New Audiences? <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-how-3-museums-are-growing-and-diversifying-their-audiences>

Jakšić, Ida : „Mario Puratić, od bračkog ribara do američkog izumitelja“, izvorni znanstveni članak UDK 639.2+001.895 <https://hrcak.srce.hr/file/203133>

FAO. 2025. Fishing Technology Equipments. Power block. Technology Fact Sheets. In: *Fisheries and Aquaculture*. Updated 2008-11-28 [Cited Saturday, March 15th 2025]. <https://www.fao.org/fishery/en/equipment/powerblock/en>

Foto: Marko Valjak